

1.3. Žmogaus teisių reikalavimai ir pandemija

Viena iš akivaizdžių COVID-19 pandemijos pasekmių buvo itin griežti ribojimai, taikyti pagrindinių žmogaus teisių ir laisvių įgyvendinimui tiek Lietuvoje, tiek ir kitose valstybėse. Šioje dalyje nagrinėjama, kaip buvo taikyti žmogaus teisių ribojimai pagal tarptautinę ir ES teisę, ir ar ribojimų taikymas buvo specifinis šios pandemijos kontekste, t. y. ar turėjo kokią nors poveikį ribojimų taikymo doktrinai ir praktikai.

1.3.1. Žmogaus teisių ribojimai nepaprastosios padėties ir kitais atvejais pagal tarptautinę teisę

Tarptautinės teisės asociacijos 61 konferencijoje patvirtintame minimalių standartų, reguliuojančių nepaprastosios padėties paskelbimą ir administravimą, rinkinyje (kitai vadinamame Paryžiaus minimaliais standartais (angl. *Paris Minimum Standards*)) nepaprastoji padėtis apibrėžiama kaip „išimtinė krizinė situacija ar viešas pavojus, esantis ar neišvengiamas, kuris paveikia visą populiaciją ar visą populiaciją to regiono, kuriam [nepaprastosios padėties] paskelbimas yra taikomas, ir sukuria grėsmę organizuotam visuomenės, sudarančios valstybę, gyvavimui“¹⁴¹. Tačiau, kaip pabrėžia Venecijos komisija, „net ir nepaprastosios padėties atveju turi vyrauti pamatinis teisinės valstybės principas“¹⁴². Teisinė valstybė apima penkis fundamentalius principus: teisėtumą, teisinį tikrumą, piktnaudžiavimo įgaliojimais prevenciją, lygybę prieš įstatymą ir nediskriminaciją bei teisę kreiptis į teismą.¹⁴³

Galimybę nukrypti nuo žmogaus teisių įsipareigojimų numato Žmogaus teisių

¹⁴¹ „The Paris Minimum Standards of Human Rights Norms in a State of Emergency“, 1984, <https://www.uio.no/studier/emner/jus/humanrights/HUMR5503/h09/undervisningsmateriale/ParisMinimumStandards.pdf>.

¹⁴² Venice Commission, „Opinion on the draft law on the legal regime of the state of emergency of Armenia“, CDL-AD(2011)049, 19 December 2011, 44 punktą, cituota iš Venice Commission, *Interim report on the measures taken in the EU Member States as a result of the Covid-19 Crisis and their impact on Democracy, the Rule of Law and fundamental Rights*, CDL-AD(2020)018, 8–9 October 2020, 19 punktą.

¹⁴³ Venice Commission, „Rule of Law Checklist“, CDL-AD(2016)007, 18 March 2016, cituota iš Venice Commission, *Interim report on the measures taken in the EU Member States as a result of the Covid-19 Crisis and their impact on Democracy, the Rule of Law and fundamental Rights*, CDL-AD(2020)018, 8–9 October 2020, 19 punktą.

ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 15 straipsnis bei Tarptautinio pilietinių ir politinių teisių pakto 4 straipsnis. EŽTK 15 straipsnio 1 dalis nukrypimo nuo įsipareigojimų pagal Konvenciją galimybę sieja su nepaprastosios padėties atveju: „[K]ilus karui ar esant kitokiai nepaprastai padėčiai, dėl kurių atsiranda grėsmė tautos gyvavimui, kiekviena Aukštoji Susitarančioji Šalis gali nukrypti nuo įsipareigojimų pagal šią Konvenciją, tačiau tik tiek, kiek tai reikalinga dėl susidariusios padėties, ir jei tokios priemonės neprieštarauja kitiems įsipareigojimams pagal tarptautinę teisę.“¹⁴⁴

Remiantis TPPTP 4 straipsnio 1 dalimi, nukrypimas nuo įsipareigojimų galimas tik esant oficialiai paskelbtai nepaprastosios padėties situacijai: „Susidarius nepaprastajai padėčiai, dėl kurios iškyla grėsmė tautos išlikimui ir apie kurią yra oficialiai paskelbta, valstybės, šio Pakto Šalys, gali imtis priemonių, kuriomis nuo jų įsipareigojimų pagal šį Paktą nukrypstama tik tiek, kiek tai reikalinga dėl padėties kritiškumo, jeigu tokios priemonės nėra nesuderinamos su kitais tarptautinės teisės nustatytais jų įsipareigojimais ir jeigu jos nesukelia diskriminacijos vien dėl rasės, odos spalvos, lyties, kalbos, religijos ar socialinės kilmės.“

ES Pagrindinių teisių chartija numato tik bendrąsias žmogaus teisių ribojimo sąlygas. Ribojimai gali būti nustatyti a) tik įstatymo pagrindu; b) nepanaikinant pačios teisės esmės; ir c) atitikti proporcingumo ir būtinumo principą, bendro intereso tikslus, kuriuos pripažįsta Sąjunga arba būtina apsaugoti kitų asmenų teises ir laisves (52 str. 1 d.).

Pažymėtina, kad nuostata dėl nukrypimų nuo įsipareigojimų nepaprastosios padėties metu taip pat įtvirtinta Amerikos žmogaus teisių konvencijos 27 straipsnyje, Europos socialinės chartijos (pataisytos) F straipsnyje¹⁴⁵, taip pat daugelio valstybių konstitucijose ir nacionaliniuose teisės aktuose. Tačiau nukrypimų nuo tarptautinių įsipareigojimų nuostatos nerasime TESKTP, Afrikos žmogaus ir tautų teisių charti-

¹⁴⁴ Dovilė Gailiūtė-Janušonė, „Nukrypimai nuo įsipareigojimų pagal Europos žmogaus teisių konvenciją COVID-19 sukeltos pandemijos kontekste“, iš *Lietuvos teisė: esminiai pokyčiai*, I dalis: *COVID-19 pandemijos sprendimai: teisiniai, valdymo ir ekonominiai aspektai* (Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2020), 34.

¹⁴⁵ Europos socialinė chartija (pataisyta), *Valstybės žinios*, 2001, Nr. 49-1704. F straipsnis numato: 1. Kilus karui ar susidarius nepaprastajai padėčiai, dėl kurios iškilo grėsmė tautos išlikimui, kiekviena Šalis gali imtis priemonių, kuriomis nukrypstama nuo įsipareigojimų pagal šią Chartiją, kiek tai reikalinga dėl kritiškos padėties, jei tokios priemonės neprieštarauja kitiems jos įsipareigojimams pagal tarptautinę teisę. 2. Kiekviena Šalis, pasinaudojusi šia nukrypimo nuo įsipareigojimų teise, priimtinais terminais Europos Tarybos Generalinį Sekretorių išsamiai informuoja, kokių priemonių imtasi ir dėl kokių priežasčių. Ji taip pat Generalinį Sekretorių informuoja, kai šios priemonės yra nutraukiamos ir anksčiau priimtoms Chartijos nuostatos vėl visiškai vykdomos.

joje bei kituose tarptautiniuose žmogaus teisių apsaugos instrumentuose.¹⁴⁶ Išskyrus Europos socialinę chartiją, kiti trys žmogaus teisių instrumentai, kuriuose numatytos nuostatos dėl nukrypimo nuo įsipareigojimų, įtvirtina sąrašą teisių ir laisvių, nuo kurių valstybės negali nukrypti net ir esant karui ar nepaprastajai padėčiai. Pagal EŽTK negalima nukrypti nuo įsipareigojimo užtikrinti teisę į gyvybę pagal 2 straipsnį, išskyrus mirties atvejus dėl teisėtų karo veiksmų, taip pat draudimo kankinti, elgtis ar bausti žiauriai, nežmonišškai ar žeminant žmogaus orumą pagal 3 straipsnį, draudimo laikyti vergijoje ar nelaisvėje pagal 4 straipsnio 1 dalį, netaikyti bausmės be įstatymo pagal 7 straipsnį (EŽTK 15 str. 2 d.). TPPTP numato platesnį saugomų teisių ir laisvių sąrašą bei draudžia nukrypti nuo įsipareigojimo užtikrinti teisę į gyvybę pagal Pakto 6 straipsnį, draudimo kankinti, elgtis ar bausti žiauriai, nežmonišškai ar žeminant žmogaus orumą pagal 7 straipsnį, draudimo laikyti vergijoje ar nelaisvėje pagal 8 straipsnio 1 ir 2 dalis, draudimo atimti laisvę dėl neįvykdytos sutartinės prievolės pagal 11 straipsnį, įsipareigojimo netaikyti bausmės be įstatymo pagal 15 straipsnį, užtikrinti teisę būti pripažintu teisinių santykių subjektu pagal 16 straipsnį ir laisvę turėti ar pasirinkti religiją arba tikėjimą savo nuožiūra ir juos išpažinti pagal 18 straipsnių (4 str. 2 d.). Plačiausią sąrašą numato AŽTK, jame minimos ir tokios teisės kaip teisė į vardą ir pilietybę, šeimos ir vaikų teisės, teisė dalyvauti valdymo procesuose. Detalus teisių, nuo kurių valstybės negali nukrypti, sąrašas pagal skirtingus dokumentus pateiktas 1 lentelėje.

1 lentelė. Teisės ir laisvės, dėl kurių užtikrinimo draudžiama nukrypti karo ar nepaprastosios padėties metu, pagal EŽTK, TPPTP, AŽTK

Teisės ir laisvės	EŽTK	TPPTP	AŽTK
Teisė į gyvybę	2 str.	6 str.	4 str.
Kankinimo draudimas	3 str.	7 str.	5 str.
Vergijos draudimas	4 str. 1 d.	8 str. 1–2 d.	6 str.
Draudimas bausti be įstatymo	7 str.	15 str.	9 str.

¹⁴⁶ Dovilė Gailiūtė-Janušonė, „Nukrypimai nuo įsipareigojimų pagal Europos žmogaus teisių konvenciją COVID-19 sukeltos pandemijos kontekste“, iš *Lietuvos teisė: esminiai pokyčiai*, I dalis: *COVID-19 pandemijos sprendimai: teisiniai, valdymo ir ekonominiai aspektai* (Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2020), 34.

Mirties bausmės panaikinimas	6 Protokolo 3 str.147		
Mirties bausmės panaikinimas visais atvejais	13 Protokolo 2 str.148		
Draudimas būti dukart teisiamam ar nubaustam už tą patį nusikaltimą	7 Protokolo 4 str. 3 d.149		
Teisė į teisinį subjektiškumą		16 str.	3 str.
Religijos laisvė		18 str.	12 str.
Draudimas įkalinti dėl sutartinės prievolės neįvykdymo		11 str.	
Teisė į žmonišką elgesį įkalinimo įstaigoje			5 str.
Priverstinio darbo draudimas			6 str.
Šeimos ir vaiko teisės			17, 19 str.
Teisė į vardą ir pilietybę			18, 20 str.
Teisė dalyvauti valdant			23 str.

Valstybės, siekiančios pasinaudoti nukrypimų nuo įsipareigojimų pagal tarptautinius žmogaus teisių dokumentus galimybe, privalo pranešti apie tokius nukrypimus tarptautinių organizacijų institucijoms. Pagal EŽTK pranešimai pateikiami remiantis EŽTK 15 straipsnio 3 dalimi, kurioje numatoma: „Kiekviena Aukštoji Susitarančioji Šalis, besinaudojanti šia teise nukrypti nuo įsipareigojimų, privalo išsamiai informuoti Europos Tarybos Generalinį Sekretorių apie priemones, kurių ji ėmėsi, ir apie tokių priemonių ištakas ir motyvus. Ji taip pat turi informuoti Euro-

¹⁴⁷ Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos Protokolas Nr. 6 dėl mirties bausmės panaikinimo, iš dalies pakeistas Protokolu Nr. 11, *Valstybės žinios*, 2011, Nr. 156-7393.

¹⁴⁸ Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos Protokolas Nr. 13 dėl mirties bausmės panaikinimo visais atvejais, *Valstybės žinios*, 2011, Nr. 156-7395.

¹⁴⁹ Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos Protokolas Nr. 7, iš dalies pakeistas Protokolu Nr. 11, *Valstybės žinios*, 2011, Nr. 156-7394.

pos Tarybos Generalinį Sekretorių, nuo kokios datos šios priemonės neteko galios ir Konvencijos nuostatos vėl buvo imtos visapusiškai įgyvendinti.“

Tokio informavimo pagrindinis tikslas – pavišinti valstybių taikomus nukrypimus nuo įsipareigojimų pagal tarptautinius dokumentus, taip pat informuoti ir kitas valstybes.¹⁵⁰ Pažymėtina, kad pati nuostatos formuluotė „priemonės, kurių ėmėsi“ suponuoja, kad nėra reikalaujama informuoti iš anksto, dar prieš imantis priemonių, kuriomis nukrypstama nuo įsipareigojimų pagal EŽTK.¹⁵¹

EŽTK 15 straipsnio 1 dalis numato tris sąlygas, kurioms esant gali būti nukrypstama nuo Konvencijoje numatytų teisių: a) karo ar kitokia nepaprastosios padėties situacija, kuri kelia grėsmę tautai; b) priemonės, kurių imtasi, negali viršyti to, ko reikia situacijoje; c) priemonės turi atitikti kitus tos valstybės įsipareigojimus pagal tarptautinę teisę.¹⁵² Remiantis EŽTT praktika, nėra aišku, kokios yra tarptautinio pareiškimo nepateikimo pasekmės, tačiau reikalaujama, kad nepaprastoji padėtis būtų paskelbta nacionaliniu mastu.¹⁵³ O TPPTP tiesiogiai reikalauja, kad nepaprastoji padėtis būtų oficialiai paskelbta nacionaliniu mastu.¹⁵⁴

Būtina atskirti laikinuosius apribojimus (teisių apribojimo pagrindus nepaprastosios padėties metu) ir nuolatinis teisių ribojimus, kuriuos numato žmogaus teisių apsaugos sutartys ir kurie gali būti taikomi nepriklausomai nuo to, ar nepaprastoji padėtis paskelbta ar ne.¹⁵⁵ Nepaprastosios padėties metu įvesti apribojimai visuomet yra laikini, o kiti ribojimai gali būti nuolatinio pobūdžio. Teisių ribojimai yra galimi tik įstatymo pagrindu (nebent juos priimantis subjektas turi perduotą teisę priimti tokius ribojimus, pvz., Lietuvoje tokia teisė Vyriausybei nėra suteikta), o laikini nukrypimai nebūtinai turi paisyti šio reikalavimo. Be to, nors nuo kai kurių teisių negali būti nukrypstama, joms gali būti taikomi nuolatiniai ribojimai (pvz., TPPTP 18

¹⁵⁰ Guide on Article 15 of the European Convention on Human Rights“, 31 December 2019, p. 11, https://www.echr.coe.int/Documents/Guide_Art_15_ENG.pdf.

¹⁵¹ *Graikija prieš Jungtinę Karalystę*, Nr. 176/56, Commission report of 26 September 1958, 158 punktas.

¹⁵² „Guide on Article 15 of the European Convention on Human Rights“, 31 December 2019, p. 6, https://www.echr.coe.int/Documents/Guide_Art_15_ENG.pdf.

¹⁵³ *Kipras prieš Turkiją*, Nr. 6780/74 ir 6950/75, nurodo: Natasha Holcroft-Emmess, „Derogating to Deal with Covid 19: State Practice and Thoughts on the Need for Notification“, April 10 2020, <https://www.ejiltalk.org/derogating-to-deal-with-covid-19-state-practice-and-thoughts-on-the-need-for-notification/>.

¹⁵⁴ Bendrasis komentaras Nr. 29 (2001) dėl nepaprastosios padėties; „Statement on derogations from the Covenant in connection with the COVID-19 pandemic“, Human Rights Committee, CCPR/C/128/2, 30 April 2020, 2 punktas, <https://www.ohchr.org/Documents/HRBodies/CCPR/COVIDstatementEN.pdf>.

¹⁵⁵ Vilenas Vadapalas, *Tarptautinė teisė* (Vilnius: Eugrimas, 1998), 252–253.

str.).¹⁵⁶ Teisės ir laisvės, dėl kurių dažniausiai nukrypstama, ir taip suteikia galimybę nuolatiniams ribojimams, pavyzdžiui, teisė į privataus gyvenimo ir šeimos gerbimą, susirinkimų ir asociacijų laisvė. Pažymėtina, kad EŽTT, net ir esant paskelbtai nepaprastajai padėčiai, pirmiausia vertins, ar taikytos priemonės buvo leidžiamos pagal atitinkamus straipsnius, tai reiškia, kad Teismas gali pripažinti nebūtinu vertinti paties nukrypimo nuo įsipareigojimų teisėtumo.¹⁵⁷

Kadangi nei pirmojo, nei antrojo karantino metu Lietuva nebuvo padariusi pareiškimo pagal EŽTK bei TPPTP, taip pat nepaskelbusi nepaprastosios padėties nacionaliniu mastu, ji negalėjo remtis EŽTK 15 straipsnio ir TPPTP 4 straipsnio nuostatomis, kurios suteikia galimybę nukrypti nuo teisių ir laisvių, įtvirtintų šiuose dokumentuose. Atitinkamai Lietuva galėjo taikyti tik tuos apribojimus, kuriuos leidžia EŽTK, TPPTP ir Chartija konkrečios teisės kontekste ir kurie detalčiau apžvelgiami 2 lentelėje.

2 lentelė. Teisių ribojimo pagrindai pagal EŽTK ir TPPTP

EŽTK	TPPTP
Teisė į laisvę ir asmens saugumą: kai teisėtai sulaikomi asmenys, <u>galintys platinti užkrečiamąsias ligas</u> [...] (5 str. 1 d. e) pnk.)	Teisė į asmens laisvę: Įstatymo numatytais pagrindais (9 str. 1 d.)
Teisė į privataus ir šeimos gyvenimo gerbimą: valstybės saugumo, visuomenės saugos ar šalies ekonominės gerovės interesams, siekiant užkirsti kelią viešosios tvarkos pažeidimams ar nusikaltimams, taip pat <u>žmonių sveikatai</u> ar moralei arba kitų asmenų teisėms ir laisvėms apsaugoti (8 str.)	Apribojimai nenumatyti

¹⁵⁶ „Human Rights in Civil Strife and States of Emergency“, iš *International Human Rights – Problems of Law, Policy, and Practice*, Hurst Hannum, Dinah L. Shelton, S. James Anaya, Rosa Celorio (Wolters Kluwer, 2018), 223.

¹⁵⁷ *Airija prieš Jungtinę Karalystę*, 1978 m. sausio 18 d., Series A no. 25, 191 punktas; *A. ir kiti prieš Jungtinę Karalystę* [DK], Nr. 3455/05, ECHR 2009, 161 punktas.

Minties, sąžinės, religijos laisvė: visuomenės saugumo interesams, viešajai tvarkai, <u>žmonių sveikatai</u> ar moralei arba kitų asmenų teisėms ir laisvėms apsaugoti (9 str.)	Minties, sąžinės, religijos laisvė: <u>visuomenės</u> saugumui, tvarkai, <u>sveikatai</u> ar dorovei arba kitų asmenų pagrindinėms teisėms bei laisvėms apsaugoti (18 str. 3 d.)
Saviraiškos laisvė: valstybės saugumo, teritorinio vientisumo ar visuomenės apsaugos, siekiant užkirsti kelią viešosios tvarkos pažeidimams ar nusikaltimams, <u>apsaugoti žmonių sveikatą</u> ar moralę, taip pat kitų asmenų garbę ar teises, užkirsti kelią įslaptintos informacijos atskleidimui arba užtikrinti teisminės valdžios autoritetą ir nešališkumą (10 str.)	Saviraiškos laisvė: kitų asmenų teisėms ir reputacijai gerbti; valstybės saugumui, viešajai tvarkai, <u>gyventojų sveikatai</u> ar dorovei apsaugoti (19 str. 3 d.)
Susirinkimų ir asociacijos laisvė: valstybės saugumo ar visuomenės apsaugos, siekiant užkirsti kelią viešosios tvarkos pažeidimams ar nusikaltimams, <u>apsaugoti žmonių sveikatą</u> ar moralę arba kitų asmenų teises ir laisves (11 str.)	Susirinkimų laisvė: valstybės ar visuomenės saugumo, viešosios tvarkos interesais, <u>gyventojų sveikatai</u> ir dorovei arba kitų asmenų teisėms ir laisvėms apsaugoti (21 str.) Teisė jungtis į asociacijas: valstybės ar visuomenės saugumo, viešosios tvarkos interesais, <u>gyventojų sveikatai</u> ir dorovei arba kitų asmenų teisėms ir laisvėms apsaugoti (22 str. 2 d.)
Judėjimo laisvė: valstybės ar visuomenės saugai, viešajai tvarkai palaikyti, užkirsti kelią nusikalstamumui, <u>apsaugoti žmonių sveikatą</u> ar moralę arba kitų asmenų teises ir laisves (4 Protokolo 2 str. 3 d.)	Judėjimo laisvė: valstybės saugumui, viešajai tvarkai, <u>gyventojų sveikatai</u> ar dorovei arba kitų asmenų teisėms ir laisvėms apsaugoti (12 str. 3 d.)

Išlaikyti visuomenės sveikatos užtikrinimo ir ekonominių bei socialinių pasekmių pusiausvirą – nelengvas uždavinys politikos formuotojams. Tarptautiniai ir ES žmogaus teisių dokumentai įtvirtina tris apribojimų taikymo sąlygas: a) teisėtumo b)

būtinumo, c) proporcingumo. Remdamasi jais valstybė turi įrodyti, kad egzistuoja teisės aktuose numatyti apribojimų pagrindai, kurių taikymas yra būtinas, ir kad jie yra proporcingi siekiamiems tikslams.

Teisėtumo (angl. *legality*) reikalavimas reiškia, kad apribojimai gali būti taikomi tik teisės aktuose numatytais atvejais (pagrindais).¹⁵⁸ COVID-19 pandemijos atveju dauguma valstybių arba priėmė specialius aktus dėl nepaprastųjų sveikatos priemonių, arba vadovavosi bendrais pandemijos teisės aktais, numatančiais nepaprastąsias sveikatos priemones, įskaitant karantiną.¹⁵⁹

Būtinumo reikalavimas (angl. *necessity*) reiškia, kad įvestos teisės ribojančios priemonės gali nukrypti nuo žmogaus teisių išipareigojimų tik tiek, kiek būtina dėl nepaprastosios visuomenės sveikatos situacijos kritiškumo. Kur įmanoma, atsižvelgdamas į poreikį apsaugoti kitų asmenų gyvybę ir sveikatą, valstybės turėtų pakeisti su COVID-19 susijusias priemones į kitas, švelnesnes, kurios leistų vykdyti tam tikrą veiklą, tačiau laikantis viešosios sveikatos reikalavimų (pvz., atstumo laikymosi užtikrinimas).¹⁶⁰

Proporcingumo reikalavimas (angl. *proportionality*) reiškia, kad įvestos teisės ribojančios priemonės turi būti proporcingos pagal savo pobūdį siekiamam tikslui, kad jos turėtų būti adekvačios, mažiausiai ribojančios ir proporcingos *stricto sensu*. Priemonės adekvatumas gali būti nustatomas pagal tai, ar ribojanti priemonė yra tinkama teisėtam tikslui pasiekti. Karantinas, kaip ribojanti priemonė, pasiekia visuomenės sveikatos apsaugos tikslą, nes juo ribojami asmenų kontaktai, o drauge ir galimybės perduoti virusą. Taigi karantinu siekiama sumažinti naujų užsikrėtimų kreivę, kad būtų išvengta sergančiųjų antplūdžio ligoninėse. Atitinkamai karantinas gali būti vertinamas kaip COVID-19 paplitimą stabdanti priemonė, kuria siekiama apsaugoti visuomenės sveikatą.¹⁶¹

Ar priemonė švelni (mažiausiai ribojanti teises), nustatoma pagal tai, ar iš visų vienodai efektyvių priemonių, kurios prieinamos teisėtam tikslui pasiekti, taikoma priemonė yra švelniausia, t. y. mažiausiai riboja teises. Ar karantinas (izoliacija) yra švelniausia priemonė siekiant užtikrinti visuomenės sveikatą, priklauso nuo jo įgy-

---

¹⁵⁸ Mehmet Hasan Altan prieš Turkiją, Nr. 13237/17, EŽTT 2018 m. kovo 20 d., 203 punktas.

¹⁵⁹ Nora Salem, „Proportionality of State Emergency Health Measures amid COVID-19“, 13. 05. 20, <https://opiniojuris.org/2020/05/13/proportionality-of-state-emergency-health-measures-amid-covid-19/>.

¹⁶⁰ „Statement on derogations from the Covenant in connection with the COVID-19 pandemic“, Human Rights Committee, CCPR/C/128/2, 30 April 2020, 2 (b) punktas.

¹⁶¹ Nora Salem, „Proportionality of State Emergency Health Measures amid COVID-19“, 13. 05. 20, <https://opiniojuris.org/2020/05/13/proportionality-of-state-emergency-health-measures-amid-covid-19/>.

vendinimo, pvz., ar tai 24 valandų izoliacija, ar tik dalinė, ribojant asmens judėjimo laisvę. Kaip alternatyvi priemonė gali būti įpareigojimas asmenims dėvėti kaukes, siekiant išvengti užsikrėtimo. Pavyzdžiui, Pietų Korėjoje buvo atliekami nuolatiniai masiniai testai, o Europos Sąjunga pasiūlė sekimo ir perspėjimo programėles (angl. *apps*), kurios identifikuotų patvirtintus pacientus, sergančius COVID-19, reikalaujant, kad jie izoliuotųsi ar testuotųsi. Ar visos priemonės vienodai veiksmingos, gali nuspręsti tik epidemiologai.¹⁶²

Proporciumas stricto sensu nustatomas vertinant individualių teisių ir viešojo intereso pusiausvyrą. Tai reiškia, kad teisėto tikslo siekimas turi būti pakankamai svarbus, kad pateisintų žalą, kuri bus padaryta apribojimais individui ir viešosioms teisėms. Nors karantinu (izoliacija) siekiama apsaugoti viešąjį interesą, turėtų būti vertinami ir ekonominiai interesai, nes ekonomika patyrė didžiulius nuostolius, o ekonominis nuosmukis sukels pavojų net ir asmenų sveikatai ir gyvybei kai kuriose šalyse dėl nepritekliaus ir skurdo.¹⁶³

Be kituose žmogaus teisių dokumentuose minimų trijų apribojimų taikymo sąlygų, priemonės turi atitikti kitus tos valstybės įsipareigojimus pagal tarptautinę teisę. Ši sąlyga dar vadinama suderinamumo principu (angl. *principle of consistency*), kuris reikalauja, kad nukrypimas neturi prieštarauti kitiems valstybės sutartiniams įsipareigojimams, pareigoms pagal paprotinę tarptautinę teisę, bendriesiems tarptautinės teisės principams ir *jus cogens* normoms.¹⁶⁴ Pažymėtina, kad TPPTP 4 straipsnio 1 dalis kelia dar vieną sąlygą, kurios nerasime EŽTK 15 straipsnyje, t. y. diskriminacijos draudimą. Teisėms įgyvendinti pagal TPPTP ir TESKTP svarbūs du principai: lygiateisiškumo ir nediskriminacijos, jie įtvirtinti abiejuose dokumentuose. Kaip minėta, TPPTP 4 straipsnio 1 dalyje numatyta galimybė nepaprastosios padėties atveju priimti priemones, kurios taikomos skirtingai asmenims, jei jos yra būtinos, proporcingos ir nediskriminuoja vien tik dėl „rasės, odos spalvos, lyties, kalbos, religijos ar socialinės padėties“. O TESKTP nenumato tokio lankstumo ir įpareigoja valstybes garantuoti, kad visos numatytos teisės bus „įgyvendin[tos] ne-

¹⁶² Nora Salem, „Proportionality of State Emergency Health Measures amid COVID-19“, 13. 05. 20, <https://opiniojuris.org/2020/05/13/proportionality-of-state-emergency-health-measures-amid-covid-19/>.

¹⁶³ Nora Salem, „Proportionality of State Emergency Health Measures amid COVID-19“, 13. 05. 20, <https://opiniojuris.org/2020/05/13/proportionality-of-state-emergency-health-measures-amid-covid-19/>.

¹⁶⁴ Mohamed M. El Zeidy, „The ECHR and States of Emergency: Article 15 – A Domestic Power of Derogation from Human Rights Obligations“, *San Diego International Law Journal* 4 (2003): 291–292, cituota iš Saulius Katuoka, Marijus Krasnickas, „Nukrypimai nuo įsipareigojimų pagal Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvenciją nepaprastosios padėties atveju“, *Jurisprudencija* 3 (105) (2008): 32.

diskriminuojant dėl jokių priežasčių, tokių kaip rasė, odos spalva, lytis, kalba, religija, politinė ar kitokia nuomonė, tautinė ar socialinė kilmė, nuosavybė, gimimo ar kitas statusas“. Tai gali būti aktualu tais atvejais, kai, pvz., gydytojai turėjo diskriminuoti asmenis pagal amžių, kad nustatytų riboto diagnostinio testavimo prioritetus arba perpildytose ligoninėse.¹⁶⁵

Kaip pastebi JT Žmogaus teisių komitetas, nors diskriminacijos draudimas ir nėra įtrauktas į teisių, nuo kurių draudžiama nukrypti nepaprastosios padėties metu, sąrašą, dalis nediskriminavimo teisės aspektų turėtų būti užtikrinama visais atvejais. Todėl taikant priemones, kuriomis nukrypstama nuo įsipareigojimų pagal TPPTP, negali būti daromi skirtumai tarp asmenų ar asmenų grupių.¹⁶⁶ Atkreiptinas dėmesys, kad, skirtingai nuo kitų straipsnių, kurie numato diskriminacijos draudimo pagrindus (pavyzdžiui, TPPTP 2 str., EŽTK 14 str.), TPPTP 4 straipsnio 1 dalyje numatytas diskriminacijos draudimo pagrindų sąrašas yra baigtinis.

Taigi jei nepaprastosios sveikatos užtikrinimo priemonės taikomos kartu su pasekmes švelninančiomis priemonėmis, siekiant apsaugoti itin pažeidžiamas bendruomenes ir kompensuoti ekonominius praradimus, karantinai, priklausomai nuo jų įgyvendinimo būdo, gali būti pateisinami, jeigu yra nediskriminuojantys, būtini, proporcingi, taikomi skaidriai ir atitinkamą laikotarpį. Tačiau ne visose šalyse šios priemonės gali būti ekonomiškai prieinamos, todėl karantinas gali sukelti neproporcingus žmogaus teisių pažeidimus. Tokiais atvejais karantino taikymas tik rizikos grupėms gali būti tinkamesnė priemonė siekiant apsaugoti visuomenės sveikatą nuo COVID-19 ligos plitimo ir užkertant kelią didelio masto žmogaus teisių pažeidimams.¹⁶⁷

Tai, kad Lietuva (kaip ir Jungtinė Karalystė, Prancūzija, Italija ir Ispanija) nepaskelbė apie nukrypimus nuo EŽTK, gali reikšti, kad visuomenės sveikatos krizė nebuvo tokia, kuri keltų pavojų „tautos gyvavimui“. Todėl kvestionuotina, ar virusas, kuris neabejotinai pavojingas ir keliantis grėsmę gyvybei ir kurio mirtingumo lygis yra tarp 0,12 ir 1 proc., galėtų būti laikomas keliančiu pavojų tautos išlikimui.¹⁶⁸

¹⁶⁵ Adina Ponta, „Human Rights Law in the times of Coronavirus“, *American Society of International Law* 24, 5 (2020), <https://www.asil.org/insights/volume/24/issue/5/human-rights-law-time-coronavirus>.

¹⁶⁶ UN Human Rights Committee, CCPR General Comment No. 29: Article 4: Derogations during a State of Emergency, 31 August 2001, CCPR/C/21/Rev.1/Add.11, p. 8, <https://www.refworld.org/docid/453883fd1f.html>.

¹⁶⁷ Nora Salem, „Proportionality of State Emergency Health Measures amid COVID-19“, 13. 05. 20, <https://opiniojuris.org/2020/05/13/proportionality-of-state-emergency-health-measures-amid-covid-19/>.

¹⁶⁸ Francis Hoar, „A disproportionate interference: the Coronavirus Regulations and the ECHR“, 21

1.3.2. Nepaprastosios padėties paskelbimas COVID-19 pandemijos metu tarptautinės teisės kontekste

Iš 47 EŽTK ratifikavusių valstybių 10¹⁶⁹ informavo Europos Tarybos generalinį sekretorių apie nukrypimus nuo įsipareigojimų pagal EŽTK 15 straipsnį dėl COVID-19 pirmosios bangos.¹⁷⁰ Pažymėtina, kad iš pareiškimus padariusių valstybių tik 3 (Estija, Latvija, Rumunija) yra Europos Sąjungos narės. Zghibarta¹⁷¹ pastebi, kad 9 (išskyrus San Mariną) valstybės iš 10 priklausė Rytų / pokomunistiniam blokui, o tai gali lemti kitokį požiūrį į žmogaus teisių apsaugą bei trapią teisės viršenybės sistemą.

Didžioji dalis valstybių¹⁷² nors ir ne kartą pratęsė šalyje įvestą nepaprastąją padėtį ir teikė atitinkamus pranešimus ET generaliniam sekretoriui¹⁷³, galiausiai atšaukė tokį statusą iki 2020 m. rudens ir daugiau jo neįvedė.¹⁷⁴ Moldova ir Latvija atšaukė nepaprastosios padėties įvedimą po pirmosios bangos, tačiau blogėjant situacijai buvo įvedusios nepaprastąją padėtį ir vėliau.¹⁷⁵ O Gruzija šį režimą pratęsė net iki 2023 m. sausio 1 d.¹⁷⁶

4 valstybės (Armėnija, Rumunija, San Marinas ir Serbija), padariusios praneši-

---

April 2020, <https://ukhumanrightsblog.com/2020/04/21/a-disproportionate-interference-the-coronavirus-regulations-and-the-echr-francis-hoar/>.

¹⁶⁹ Albanija, Armėnija, Estija, Gruzija, Latvija, Moldova, Rumunija, San Marinas, Serbija, Šiaurės Makedonija. Notifications under Article 15 of the Convention in the context of the COVID-19 pandemic, <https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/webContent/62111354>.

¹⁷⁰ Albanija, Armėnija, Estija, Gruzija, Latvija, Moldova, Rumunija, San Marinas, Serbija, Šiaurės Makedonija. Notifications under Article 15 of the Convention in the context of the COVID-19 pandemic, <https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/webContent/62111354>.

¹⁷¹ Patricia Zghibarta, „The Whos, the Whats, and the Whys of the Derogations from the ECHR amid COVID-19“, *Ejiltalk.org.*, 11 April 2020, <https://www.ejiltalk.org/the-whos-the-whats-and-the-whys-of-the-derogations-from-the-echr-amid-covid-19/>.

¹⁷² Serbijoje nepaprastoji padėtis nebuvo pratęsta, tačiau daug diskusijų sukėlė tokio režimo paskelbimo procedūra. Plačiau žr. Ivan Cavdarevic, „Serbia and Covid-19: State of Emergency in a State in Disarray“, <https://verfassungsblog.de/serbia-and-covid-19-state-of-emergency-in-a-state-in-disarray/>.

¹⁷³ Išskyrus Estiją, kurioje nepaprastoji padėtis buvo paskelbta iki 2020 m. gegužės 1 d. ir pratęsta iki 2020 m. gegužės 18 d., ET generaliniam sekretoriui pranešimas dėl pratęsimo nebuvo pateiktas, tik informuota apie nepaprastosios padėties atšaukimą.

¹⁷⁴ Rumunija – gegužės 14 d.; Albanija – birželio 23 d.; Šiaurės Makedonija – birželio 24 d.; San Marinas – birželio 30 d.; Armėnija – rugsėjo 11 d.

¹⁷⁵ Moldovoje nepaprastoji padėtis antrą kartą buvo įvesta 2021 m. balandžio 1 d., o atšaukta – balandžio 28 d. Latvijoje nepaprastoji padėtis antrą kartą buvo įvesta 2020 m. lapkričio 9 d., atšaukta – 2021 m. balandžio 6 d., trečią kartą įvesta – 2021 m. spalio 11 d., atšaukta – lapkričio 15 d.

¹⁷⁶ Notification – JJ9303C Tr./005-285, 3 January 2022, <https://rm.coe.int/1680a4fdb0>.

mus, nenurodė EŽTK straipsnių, pagal kuriuos galimi įsipareigojimų nukrypimai. Kitos valstybės dažniausiai išskyrė EŽTK 8 straipsnį (teisė į privataus ir šeimos gyvenimo gerbimą), 11 straipsnį (susirinkimų ir asociacijos laisvė), Pirmojo protokolo 1 straipsnį (nuosavybės apsauga), 2 straipsnį (teisė į mokslą), Ketvirtojo protokolo 2 straipsnį (judėjimo laisvė).¹⁷⁷ Detali informacija pateikiama 3 lentelėje toliau.

Pranešimą būtina pateikti nedelsiant ir nurodyti priežastis, kurios nulėmė valstybių nukrypimą nuo tarptautinių įsipareigojimų.¹⁷⁸ 7 formalius pranešimus pateikusios valstybės tai padarė per 2–8 dienas nuo tada, kai paskelbė nepaprastąją padėtį. Remiantis EŽTT (ir Komisijos) praktika tai turėtų būti laikoma tinkamu laikotarpiu. Šiaurės Makedonija formalų pranešimą pateikė po dviejų, Serbija – po trijų savaičių, San Marinas – po daugiau nei mėnesio. Nors tikslus laikotarpis, per kurį turi būti pateikiamas formalus pranešimas, nėra nustatytas, Komisija *Graikija prieš Jungtinę Karalystę*¹⁷⁹ byloje pažymėjo, kad formalus pranešimo pateikimas po trijų mėnesių nuo nepaprastosios padėties paskelbimo laikomas nepateisinamu vėlavimu. Tačiau *Lawless prieš Airiją (Nr. 3)*¹⁸⁰ byloje EŽTT pripažino, kad pranešimo pateikimas po 12 dienų nuo ribojančių priemonių taikymo buvo tinkamas. Visos valstybės, pateikusios formalius pranešimus, pagrįsdamosi rėmėsi Pasaulio sveikatos organizacijos sprendimais dėl pandemijos paskelbimo ir siekiu užkirsti kelią virusui plisti.

Paprastai prie oficialaus pranešimo yra pridedamos nacionalinių teisės aktų, pagal kuriuos imamas ribojančių priemonių, kopijos. Komisija pažymėjo, kad jei kopijos nėra pateiktos, reikalavimas nebus įgyvendintas.¹⁸¹ Atkreiptinas dėmesys, kad ne visos valstybės, pateikusios pranešimus 2020 m. pavasarį, įvykdė šį formalų reikalavimą (pavyzdžiui, San Marinas, Serbija nepateikė teisės aktų kopijų).¹⁸²

Nepaprastosios padėties laikotarpis taip pat nėra reglamentuojamas ir kiekviena

¹⁷⁷ Dovilė Gailiūtė-Janušonė, „Nukrypimai nuo įsipareigojimų pagal Europos žmogaus teisių konvenciją COVID-19 sukeltos pandemijos kontekste“, iš *Lietuvos teisė: esminiai pokyčiai*, I dalis: *COVID-19 pandemijos sprendimai: teisiniai, valdymo ir ekonominiai aspektai* (Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2020), 43.

¹⁷⁸ Dovilė Gailiūtė-Janušonė, „Nukrypimai nuo įsipareigojimų pagal Europos žmogaus teisių konvenciją COVID-19 sukeltos pandemijos kontekste“, iš *Lietuvos teisė: esminiai pokyčiai*, I dalis: *COVID-19 pandemijos sprendimai: teisiniai, valdymo ir ekonominiai aspektai* (Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2020), 43.

¹⁷⁹ *Graikija prieš Jungtinę Karalystę*, Nr. 176/56, Commission report of 26 September 1958, 158 punktas.

¹⁸⁰ *Lawless prieš Airiją (Nr. 3)*, 1961 m. liepos 1 d., Series A no. 3, 47 punktas.

¹⁸¹ *Greek case*, Nr. 3321/67 ir 3 kiti, Commission report of 5 November 1969, Yearbook12, 81(1), (2) punktas.

¹⁸² Notifications under Article 15 of the Convention in the context of the COVID-19 pandemic, <https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/webContent/62111354>.

situacija turi būti vertinama individualiai. Tačiau Venecijos komisija pažymėjo, kad „kuo ilgiau tęsiasi nepaprastosios padėties režimas, tuo labiau valstybė gali nutolti nuo objektyvių kriterijų, kurie galėjo pagrįsti nepaprastosios padėties įgaliojimų taikymą. Kuo ilgiau tęsiasi situacija, tuo mažiau pagrindo laikyti ją išskirtine ir jos negalima išspręsti taikant įprastas teises priemones“¹⁸³. JT Žmogaus teisių komitetas taip pat pabrėžė, kad nukrypimai turi būti laikini, ir kritikavo ilgai užsitęsusių įvestą nepaprastąją padėtį, pavyzdžiui, Izraelyje¹⁸⁴ ir Egipte¹⁸⁵. EŽTT nagrinėjo bylas *Airija prieš Jungtinę Karalystę*¹⁸⁶ ir *A. ir kiti prieš Jungtinę Karalystę*¹⁸⁷, kuriose analizuotos situacijos, kai nepaprastoji padėtis Jungtinėje Karalystėje truko ne vienus metus. Pandemijos metu daugelis valstybių numatė 30 dienų laikotarpį ir jį vėliau ne kartą pratęsė pateikdamos papildomus pranešimus. Tik Estija ir Moldova iškart numatė beveik dvigubai ilgesnius laikotarpius.

3 lentelė. Valstybės, padariusios formalius pranešimus pagal EŽTK 15 str.

Valstybė	Įvedimo data / atšaukimo data	Nukrypimai nuo EŽTK nuostatų	Įvedimo pagrindas	Nukrypimai nuo TPPTP nuostatų
Albanija	2020 03 24 / 2020 06 23	8, 11 str., 1P 1, 2 str., 4P 2 str.	Ministrų Tarybos (Vyriausybės) sprendimas	
Armėnija	2020 03 16 / 2020 09 11	Nenurodyta	Vyriausybės sprendimas	+
Estija	2020 03 12 / 2020 05 18.	5, 6, 8, 11 str., 1P 1, 2 str., 4P 2 str.	Vyriausybės įsakymas	+

¹⁸³ Venice Commission, Opinion No. 865/2016, 12 December 2016, 41 punktą, cituota iš Venice Commission, *Interim report on the measures taken in the EU Member States as a result of the Covid-19 Crisis and their impact on Democracy, the Rule of Law and fundamental Rights*, CDL-AD(2020)018, 8–9 October 2020, 51 punktą.

¹⁸⁴ Concluding observations of the Human Rights Committee, Israel, CCPR/C/79/Add.93, 1998 m. rugpjūčio 18 d., 11 punktą, cituota iš European Commission for Democracy Through Law (Venice Commission), Opinion No. 865/2016, 12 December 2016, 41 punktą.

¹⁸⁵ Concluding observations of the Human Rights Committee, Egypt, CCPR/CO/76/EGY, 2002 m. lapkričio 28 d., 6 punktą, cituota iš European Commission for Democracy Through Law (Venice Commission), Opinion No. 865/2016, 12 December 2016, 41 punktą.

¹⁸⁶ *Airija prieš Jungtinę Karalystę*, 1978 m. sausio 18 d., Series A no. 25.

¹⁸⁷ *A. ir kt. prieš Jungtinę Karalystę* [DK], Nr. 3455/05, ECHR 2009.

Gruzija	2020 03 21 / 2023 01 01	5, 8, 11 str., 1P 1, 2 str., 4P 2 str.	Prezidento dekretas	+
Latvija	2020 03 12 / 2020 06 10 2020 11 06 / 2021 04 06 2021 10 11 / 2021 11 15	8, 11 str., 1P 2 str., 4P 2 str.	Vyriausybės įsakymas	+
Moldova	2020 03 17 2020 05 15 2021 04 01 / 2021 04 28	11 str., 1P 2 str., 4P 2 str.	Parlamento sprendimas	+
Rumunija	2020 03 16 / 2020 05 14	Nenurodyta	Prezidento dekretas	+
San Marinas	2020 03 05 / 2020 06 30	Nenurodyta	Valstybės kongreso (Vyriausybės) dekretai	+
Serbija	2020 03 15 / 2020 05 06	Nenurodyta	Vyriausybės sprendimas	
Šiaurės Makedonija	2020 03 18 / 2020 06 24	8, 11 str., 1P 2 str., 4P 2 str.	Prezidento sprendimas	

Šaltinis: sudaryta autorių pagal pateiktą oficialią informaciją¹⁸⁸

Pažymėtina, kad iš 10 valstybių, padariusių formalius pranešimus dėl nukrypimų nuo įsipareigojimų pagal EŽTK 15 straipsnį, tik 7 (Armėnija, Estija, Gruzija, Latvija, Moldova, Rumunija, San Marinas) pateikė atitinkamus pranešimus ir Jungtinių Tautų generaliniam sekretoriui pagal TPPTP 4 straipsnio 3 dalį. Iš viso tokius pareiškimus pagal TPPTP 4 straipsnio 3 dalį padarė 23 valstybės.¹⁸⁹ Tiesa, Togas

¹⁸⁸ Notifications under Article 15 of the Convention in the context of the COVID-19 pandemic, <https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/webContent/62111354>; Notifications under Article 4 (3) of the Covenant (Derogations), https://treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtdsg_no=IV-4&chapter=4&clang=_en#1.

¹⁸⁹ Argentina, Armėnija, Čilė, Dominikos Respublika, Ekvadoras, Estija, Etiopija, Gruzija, Gvatemala, Kirgizija, Kolumbija, Latvija, Moldova, Namibija, Palestina, Paragvajus, Peru, Rumunija, San Marinas, Salvadoras, Senegalas, Tailandas, Togas. Notifications under Article 4 (3) of the Covenant <https://>

buvo įvedęs nepaprastąją padėtį dar 2020 m. kovą, tačiau pranešimą JT generaliniam sekretoriui pateikė vėliau nei po metų, t. y. tik 2021 m. gegužę.

Didžioji dalis valstybių, padariusių pranešimus dėl nukrypimų nuo įsipareigojimų pagal TPPTP, nepaprastąją padėtį atšaukė po pirmos koronaviruso bangos, tačiau, kaip ir dėl nukrypimų nuo EŽTK, atitinkamai Latvija ir Moldova pateikė pranešimus dėl naujai įvestos nepaprastosios padėties, o Gruzija šį režimą pratęsė iki 2023 m. sausio 1 d. Be to, tarp valstybių, pateikusių oficialius pranešimus dėl nukrypimų pagal TPPTP, išsiskyrė Lotynų Amerikos šalys, kurios ne kartą pratęsė įvestą režimą ir išlaikė jį iki 2021 m. vidurio ar net pabaigos.¹⁹⁰ O Trinidadas ir Tobagas buvo vienintelė valstybė, neįvedusi nepaprastosios padėties per pirmą koronaviruso bangą, tai ji padarė 2021 m. gegužę.¹⁹¹

Pagal AŽTK 27 straipsnį oficialius pareiškimus Amerikos valstybių organizacijos generaliniam sekretoriui pateikė 15 valstybių¹⁹² (iš 25 valstybių Konvencijos šalių), kurios vėliau dar ne kartą pratęsė įvestą nepaprastosios padėties režimą. Taigi net 60 proc. valstybių AŽTK dalyvių padarė oficialius pranešimus, atitinkamai 21 proc. Europos žmogaus teisių konvencijos dalyvių bei 14 proc. TPPTP valstybių dalyvių.

---

treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtdsg_no=IV-4&chapter=4&clang=_en#1.

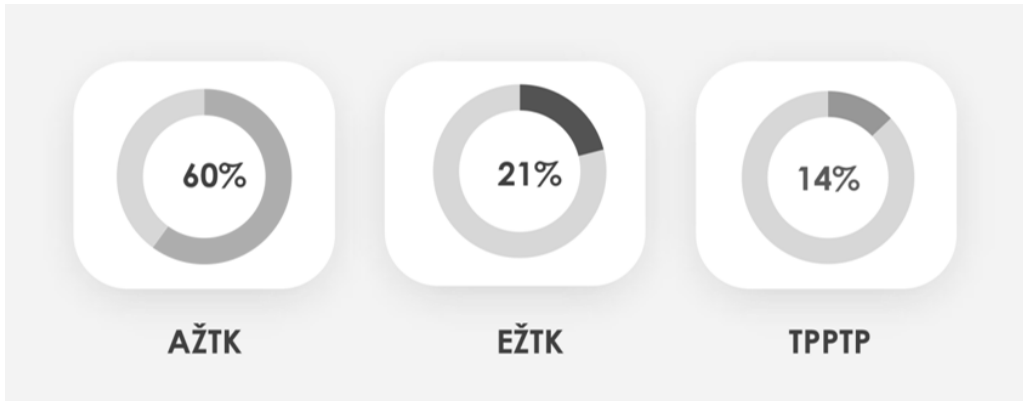
¹⁹⁰ Argentina iki 2021 m. gruodžio 31 d.; Čilė – iki 2021 m. kovo 9 d.; Dominykos Respublika – iki 2021 m. birželio 15 d.; Ekvadoras – iki 2021 m. rugpjūčio 28 d.; Paragvajus – iki 2021 m. lapkričio 2 d.; Peru – iki 2022 m. sausio 1 d.

¹⁹¹ Notifications under Article 4 (3) of the Covenant (Derogations), https://treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtdsg_no=IV-4&chapter=4&clang=_en#1.

¹⁹² Argentina, Bolivija, Čilė, Dominykos Respublika, Ekvadoras, Gvatemala, Hondūras, Jamaika, Kolumbija, Panama, Paragvajus, Peru, Salvadoras, Surinamas, Venesuela. Recent Suspensions of Guarantees regarding Multilateral Treaties, http://www.oas.org/en/sla/dil/inter_american_treaties_suspension_guarantees.asp.

4 pav. Valstybių padariusių pareiškimus pagal tarptautinius dokumentus dėl nukrypimų nuo įsipareigijimų, procentinė išraiška

Iš viso pagal tris minėtus dokumentus formalius pareiškimus padarė 33 pasaulio valstybės. Nors pats nepaprastosios padėties paskelbimo institutas nėra retas reiškinys¹⁹³, 2020 m. pavasarį susiklosčiusi situacija tapo beprecedenčiu atveju, nes tiek daug valstybių ir per trumpą laiką paskelbė nepaprastąją padėtį.

COVID-19 pandemijos kontekste išsiskyrė ne tik valstybių, bet ir mokslininkų pozicijos dėl formalaus nepaprastosios padėties skelbimo ir EŽTK 15 straipsnio (taip pat atitinkamų TPPTP ir AŽTK nuostatų) taikymo. Labiausiai nepaprastosios padėties paskelbimą pagal EŽTK 15 straipsnį palaiko Greene.¹⁹⁴ Jis teigia, kad dabartinė situacija yra arčiausiai „idealių nepaprastosios padėties“¹⁹⁵. Priešingu atveju kyla rizika, kad išimtinės galios taps norma ir bus nuleista žmogaus teisių apsaugos

¹⁹³ Iki COVID-19 pandemijos 8 valstybės, EŽTK dalyvės, buvo paskelbusios nukrypimus nuo įsipareigojimų pagal EŽTK 15 str. Tai Airija, Albanija, Armėnija, Gruzija, Graikija, Jungtinė Karalystė, Prancūzija, Turkija. Kai kurios iš šių valstybių buvo paskelbusios nukrypimus keletą kartų. Tačiau EŽTK (ir Komisija) nagrinėjo bylas tik dėl keturių valstybių (Airijos, Graikijos, Jungtinės Karalystės ir Turkijos) taikytų priemonių, https://www.echr.coe.int/Documents/FS_Derogation_ENG.pdf.

¹⁹⁴ Alan Greene, „States should declare a State of Emergency using Article 15 ECHR to confront the Coronavirus Pandemic“, 1 April 2020, <https://strasbourgobservers.com/2020/04/01/states-should-declare-a-state-of-emergency-using-article-15-echr-to-confront-the-coronavirus-pandemic/>.

¹⁹⁵ Alan Greene, *Permanent States of Emergency and the Rule of Law: Constitutions in an Age of Crisis* (Hart Publishing, 2018), cituota iš Alan Greene, „States should declare a State of Emergency using Article 15 ECHR to confront the Coronavirus Pandemic“, 1 April 2020, <https://strasbourgobservers.com/2020/04/01/states-should-declare-a-state-of-emergency-using-article-15-echr-to-confront-the-coronavirus-pandemic/>.

kartelė. Formalus nepaprastosios padėties paskelbimas ir pranešimas tarptautinei bendruomenei apie priemones, kuriomis nukrypstama nuo tarptautinių įsipareigojimų, gali turėti teigiamą poveikį, siekiant sukontroliuoti suteiktas galias, nes valstybių taikomos priemonės turės atitikti teisėtumo ir proporcingumo principus. Formalus pareiškimas užtikrina, kad kitos valstybės ir tarptautinės organizacijos gali kontroliuoti, kaip žmogaus teises ribojančios priemonės yra įgyvendinamos. Be to, svarbus ir nepaprastosios padėties laikinumo aspektas, todėl, formaliai nepaskelbus nepaprastosios padėties, kyla rizika, kad žmogaus teisių ribojimai bus taikomi ilgiau, nei tai būtina, net ir pasikeitus aplinkybėms, ir gali tapti įprasta praktika.¹⁹⁶ Valstybės, formaliai padariusios pareiškimus dėl nepaprastosios padėties paskelbimo, atitinkamai daro pranešimus ir dėl tokios padėties atšaukimo.

Atkreiptinas dėmesys, kad diskutuojama ne dėl to, ar kyla grėsmė tautos išlikimui, bet dėl to, ar reikia *de jure* paskelbti nepaprastąją padėtį. Pažymėtina, kad nukrypimas nuo įsipareigojimų nepanaikina teismų pareigos tikrinti taikomų priemonių teisėtumą, o EŽTK 15 straipsnis nesuteikia valstybėms neribotos galios imtis bet kokių priemonių. Teismai turi vertinti, ar taikomos priemonės yra proporcingos esamoje situacijoje.¹⁹⁷

1.3.2.1. Europos Sąjungos valstybių narių teisinis reguliavimas dėl nepaprastosios padėties

Didžioji dalis pasaulio valstybių taikė įvairias ribojančias priemones kaip atsaką į koronavirusą, tačiau skyrėsi ne tik priemonių pobūdis, bet ir teisinis reguliavimas, suteikiantis pagrindą įvesti specialius teisinius režimus, taikyti priemones. Todėl plačiau aptariame Europos Sąjungos valstybių teisinį reguliavimą šioje srityje. Kai kurių ES valstybių narių konstitucijos tiesiogiai numato nepaprastosios padėties skelbimo pagrindus (tokie pagrindai numatyti Estijos, Latvijos, Lenkijos, Prancūzijos, Rumunijos, Vengrijos, Vokietijos ir kitų valstybių konstitucijose), bet yra valstybių, kurių konstitucijos tokio režimo nereglamentuoja (pavyzdžiui, Danijos). Tačiau pažymėti-

¹⁹⁶ Alan Greene, „States should declare a State of Emergency using Article 15 ECHR to confront the Coronavirus Pandemic“, 1 April 2020, <https://strasbourgobservers.com/2020/04/01/states-should-declare-a-state-of-emergency-using-article-15-echr-to-confront-the-coronavirus-pandemic/>.

¹⁹⁷ Dovilė Gailiūtė-Janušonė, „Nukrypimai nuo įsipareigojimų pagal Europos žmogaus teisių konvenciją COVID-19 sukeltos pandemijos kontekste“, iš *Lietuvos teisė: esminiai pokyčiai*, I dalis: *COVID-19 pandemijos sprendimai: teisiniai, valdymo ir ekonominiai aspektai* (Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2020), 43.

na, kad ne visos valstybės, kurių konstitucijos numato nepaprastosios padėties mechanizmą, pasinaudojo šiuo pagrindu (pavyzdžiui, Vokietija dėl istorinių priežasčių, Prancūzija – baimindamasi pernelyg represinio pobūdžio¹⁹⁸). Kai kurios valstybės nusprendė remtis įprastiniais teisės aktais, įvesdamos įvairias ribojančias priemones ir specialius teisinius režimus. Taip pat dalis valstybių yra priėmusios specialius nepaprastosios padėties ar kito teisinio režimo teisės aktus, kai kurios valstybės priėmė specialiai COVID-19 situacijai skirtus teisės aktus (pvz., Austrijoje – *COVID-19 Bill*¹⁹⁹). Atkreiptinas dėmesys, kad visos valstybės vienokia ar kitokia forma taiko parlamentinę kontrolę dėl priimamų ribojančių priemonių.

2020 m. pavasarį, per patį COVID-19 krizės Europoje įkarštį, devynios ES valstybės narės (Bulgarija, Čekija, Estija, Ispanija, Liuksemburgas, Portugalija, Rumunija, Suomija, Vengrija) pagal atitinkamas savo Konstitucijų nuostatas buvo paskelbusios nepaprastąją padėtį. Dviejose šalyse (Bulgarijoje, Portugalijoje) nepaprastąją padėtį paskelbė parlamentai, o likusiose septyniose šalyse tai padarė vyriausybės. Dar penkios ES valstybės narės (Italija, Latvija, Prancūzija, Slovakija, Vokietija) paskelbė nepaprastąją padėtį ar įvedė kitą ribojančią režimą įstatymų pagrindu. Kitos šalys (pvz., Italija) pasirinko mišrų COVID-19 krizės valdymo būdą ir taikė įvairias priemones, numatytas tiek įstatymuose, tiek konstitucijoje.²⁰⁰

Atkreiptinas dėmesys, kad valstybės pagal nacionalinę teisę taiko skirtingus teisinius režimus, taigi nėra bendros pozicijos dėl nepaprastosios padėties įvedimo nacionaliniu ar regioniniu lygiu. Dalis valstybių (pvz., Bulgarija, Čekija, Portugalija ir kt.) nors ir paskelbė nepaprastąją padėtį, tačiau nesirėmė EŽTK 15 straipsniu ir apie situaciją formaliai neinformavo Europos Tarybos generalinio sekretoriaus. Kitos valstybės įvedė kitokio pobūdžio teisinius režimus (pavyzdžiui, Ispanijoje – pavojinga situacija (angl. *State of alarm*); Lenkijoje – epideminė situacija (angl. *State of epidemic*); Liuksemburge – krizinė situacija (angl. *State of Crisis*); Maltoje ir Prancūzijoje – visuotinė nepaprastoji sveikatos padėtis (angl. *Public health emergency*); Vokietijoje – nacionalinės svarbos epidemijos protrūkis (angl. *epidemic outbreak of*

¹⁹⁸ „States of emergency in response to the coronavirus crisis: Situation in certain Member States“, European Parliamentary Research service. Briefing. June 2020, [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2020/649408/EPRS_BRI\(2020\)649408_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2020/649408/EPRS_BRI(2020)649408_EN.pdf).

¹⁹⁹ Bundesrecht konsolidiert: Gesamte Rechtsvorschrift für COVID-19-Maßnahmengesetz, Fassung vom 29. 04. 2020, <https://www.ris.bka.gv.at/GeltendeFassung.wxe?Abfrage=Bundesnormen&Gesetzesnummer=20011073&FassungVom=2020-04-29>.

²⁰⁰ Venice Commission, *Interim report on the measures taken in the EU Member States as a result of the Covid-19 Crisis and their impact on Democracy, the Rule of Law and fundamental Rights*, CDL-AD(2020)018, 8–9 October 2020, 38 punktas.

national importance)) arba apskritai neįvedė išskirtinio režimo, o remdamosi nacionaliniais teisės aktais taikė ribojančias priemones (pvz., Airija, Danija, Kroatija). Visoje ES išsiskyrė Švedija, kurioje nebuvo taikomos net ir ribojančios priemonės, tik numatytos rekomendacijos. Atkreiptinas dėmesys į terminologijos, vartojamos įvairiose šalyse, skirtumus, todėl vertinant situaciją reikia analizuoti ne tik patį teisinio režimo pavadinimą, bet ir jo turinį.²⁰¹

Apibendrinant ES valstybėse narėse veikiančią teisinę reguliavimą, kurio pagrindu per pirmąją pandemijos bangą buvo įvesti specialūs teisiniai režimai ar taikytos ribojančios priemonės, galima išskirti keturias grupes:

- 1) Konstitucijos nuostatos dėl nepaprastosios padėties;
- 2) teisiniai režimai įstatymų pagrindu;
- 3) priemonės, priimtose pagal specialius teisėkūros įgaliojimus (vykdomajai valdžiai suteikti įgaliojimai išskirtinėse situacijose priimti teisės aktus esant parlamentinei kontrolei);
- 4) priemonės, priimtose beveik išimtinai pagal įprastus teisės aktus (tiek pagal anksčiau galiojusius teisės aktus, tiek pagal specialiai priimtus kovai su pandemija).²⁰²

1.3.2.2. Valstybės institucijų įgaliojimai dėl ekstremalių situacijų paskelbimo

Valstybėms paliekama plati diskrecijos laisvė spręsti, ar susiklosčiusi situacija yra nepaprastoji padėtis ir kelia grėsmę tautos išlikimui, taip pat nustatyti nukrypimų nuo tarptautinių įsipareigojimų apimtis ir parinkti taikomas priemones. Pačios valstybės gali nuspręsti, kokios valstybės institucijos turi įgaliojimus skelbti nepaprastąją padėtį ir priimti kitus, susijusius sprendimus (pavyzdžiui, dėl pratęsimo, atšaukimo ir pan.). Pažymėtina, kad nepaprastosios padėties institutą numato daugiau nei 90 proc. šiuo metu galiojančių pasaulio valstybių konstitucijų.²⁰³

²⁰¹ Dovilė Gailiūtė-Janušonė, „Nukrypimai nuo įsipareigojimų pagal Europos žmogaus teisių konvenciją COVID-19 sukeltos pandemijos kontekste“, iš *Lietuvos teisė: esminiai pokyčiai*, I dalis: *COVID-19 pandemijos sprendimai: teisiniai, valdymo ir ekonominiai aspektai* (Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2020), 44.

²⁰² Maria Diaz Crego, Silvia Kotanidis, *States of emergency in response to the coronavirus crisis. Normative response and parliamentary oversight in EU Member States during the first wave of the pandemic*, European Parliamentary Research Service, 2020, [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2020/659385/EPRS_STU\(2020\)659385_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2020/659385/EPRS_STU(2020)659385_EN.pdf).

²⁰³ Tom Ginsburg, Mila Versteeg, „The Bound Executive: Emergency Powers During the Pandemic“,

Venecijos komisija atkreipia dėmesį į įgaliojimų paskirstymo valstybėje svarbą bei stabdžių ir atsvarų principo (angl. *principle of checks and balances*) įgyvendinimą. Šis principas numato, kad įvairioms valstybės valdžios institucijoms būtų suteiktos skirtingos kompetencijos, nė viena iš jų neturėtų valstybinės valdžios monopolio ir kad jos turėtų galimybę kontroliuoti viena kitą.²⁰⁴ Pažymėtina, kad, siekiant užkirsti kelią piktnaudžiavimui nepaprastosios padėties galiomis, dauguma konstitucijų įtvirtina stabdžių ir atsvarų sistemą. Pavyzdžiui, 60 proc. valstybių konstitucijų galiybę įvesti nepaprastąją padėtį numato parlamentams. Taip pat daugelio valstybių konstitucijos nustato draudimus nepaprastosios padėties metu paleisti parlamentą, pakeisti konstituciją.²⁰⁵

Idealiu atveju nepaprastąją padėtį turėtų įvesti parlamentas arba vykdomoji valdžia, bet tada toks sprendimas turėtų būti nedelsiant patvirtintas parlamento.²⁰⁶ Europos Tarybos Parlamentinė Asamblėja taip pat pažymėjo parlamentų svarbą, įvedus nepaprastąją padėtį: „[I]šimtinės priemonės bet kurioje srityje turi būti prižiūrimos parlamentų ir neturi rimtai trukdyti naudotis pagrindinėmis konstitucinėmis teisėmis.“²⁰⁷ Tačiau, kaip pastebi Venecijos komisija, COVID-19 krizės metu ES valstybių narių parlamentams teko antraeilis vaidmuo. Daugelyje šalių parlamentai liko nuošalyje ir paliko vyriausybėms laisvę imtis iniciatyvos greitai įvesti nepaprastąsias priemones COVID-19 krizei įveikti.²⁰⁸ Tačiau parlamento darbo tęstinumas krizės metu turėtų būti laikomas esminiu reikalavimu, todėl reikia imtis priemonių, pavyzdžiui, numatant nuotolinius parlamento posėdžius, kai fiziniai posėdžiai nėra įmanomi, kad parlamento darbas tokiomis aplinkybėmis būtų toliau tęsiamas be

---

Virginia Public Law and Legal Theory Research Paper 52 (2020): 14–15.

²⁰⁴ Venice Commission, *Interim report on the measures taken in the EU Member States as a result of the Covid-19 Crisis and their impact on Democracy, the Rule of Law and fundamental Rights*, CDL-AD(2020)018, 8–9 October 2020, 27 punktą.

²⁰⁵ Tom Ginsburg, Mila Versteeg, „The Bound Executive: Emergency Powers During the Pandemic“, *Virginia Public Law and Legal Theory Research Paper* 52 (2020): 14–15.

²⁰⁶ Venice Commission, *Interim report on the measures taken in the EU Member States as a result of the Covid-19 Crisis and their impact on Democracy, the Rule of Law and fundamental Rights*, CDL-AD(2020)018, 8–9 October 2020, 34 punktą.

²⁰⁷ Parliamentary Assembly, Recommendation 1713 (2005) Democratic oversight of the security sector in member states, <http://www.assembly.coe.int/nw/xml/XRef/Xref-XML2HTML-en.asp?fileid=17360&lang=en>.

²⁰⁸ Venice Commission, *Interim report on the measures taken in the EU Member States as a result of the Covid-19 Crisis and their impact on Democracy, the Rule of Law and fundamental Rights*, CDL-AD(2020)018, 8–9 October 2020, 64 punktą.

kliūčių.²⁰⁹

Be parlamentinės kontrolės, svarbų vaidmenį atlieka ir teisminė nepaprastųjų priemonių kontrolė, kuri saugo nuo galimo vykdomosios valdžios piktnaudžiavimo suteiktais įgaliojimais. Pažymėtina, kad EŽTK numatyta teisė į teisingą teismą (6 str.) ir teisė į veiksmingas teisinės gynybos priemones (13 str.) galioja ir nepaprastosios padėties metu. Tai reiškia, kad asmenims, kurie buvo paveikti nepaprastosios padėties priemonių, turi būti suteikta galimybė užginčyti šias priemones teisme.²¹⁰ 2006 m. nuomonėje Venecijos komisija nurodė, kad „nacionaliniai teismai turi turėti visišką jurisdikciją peržiūrėti ribojimo ir nukrypti leidžiančių priemonių teisėtumą ir pagrįstumą bei jų atitiktį atitinkamoms EŽTK nuostatoms“²¹¹.

3 lentelėje pateikta informacija apie valstybes, padariusias formalius pranešimus pagal EŽTK 15 straipsnį, atskleidžia, kad nėra ir bendros pozicijos dėl valstybės institucijų, įgaliotų paskelbti nepaprastąją padėtį. Pastebima, kad labiau dominuoja vykdomosios valdžios institucijoms (Vyriausybei ar Prezidentui) suteikti įgaliojimai. Tik Moldovoje toks sprendimas buvo priimtas įstatymų leidžiamosios valdžios – Parlamento. Serbijoje diskusijų sukėlė nepaprastosios padėties įvedimo procedūra, nes sprendimą dėl nepaprastosios padėties įvedimo 2020 m. kovo 15 d. priėmė Respublikos prezidentas, Nacionalinės Asamblėjos pirmininkas ir ministras pirmininkas, o Nacionalinė Asamblėja, kaip reikalauja Konstitucija, jį patvirtino tik balandžio 29 d.²¹²

EŽTT (ir Komisijos) praktika šiuo klausimu yra labai negausi. Tik *Greek*²¹³ byloje buvo keltas klausimas, ar revoliucinė vyriausybė gali paskelbti nukrypimus nuo įsipareigojimų pagal EŽTK. 1967 m. balandžio 21 d. dešiniojo sparno armijos kari-

²⁰⁹ Venice Commission, *Interim report on the measures taken in the EU Member States as a result of the Covid-19 Crisis and their impact on Democracy, the Rule of Law and fundamental Rights*, CDL-AD(2020)018, 8–9 October 2020, 72 punktas.

²¹⁰ Venice Commission, *Interim report on the measures taken in the EU Member States as a result of the Covid-19 Crisis and their impact on Democracy, the Rule of Law and fundamental Rights*, CDL-AD(2020)018, 8–9 October 2020, 77 punktas.

²¹¹ Venice Commission, *Opinion on the Protection of Human Rights in Emergency Situations*, CDL-AD(2006)015, Opinion No. 359/2005, 4 April 2006, 36 punktas, cituota iš Venice Commission, *Interim report on the measures taken in the EU Member States as a result of the Covid-19 Crisis and their impact on Democracy, the Rule of Law and fundamental Rights*, CDL-AD(2020)018, 8–9 October 2020, 79 punktas.

²¹² Ivan Cavdarevic, „Serbia and Covid-19: State of Emergency in a State in Disarray“, <https://verfassungsblog.de/serbia-and-covid-19-state-of-emergency-in-a-state-in-disarray/>.

²¹³ *Greek case*, Nr. 3321/67 ir 3 kiti, Commission report of 5 November 1969, Yearbook12, 81 (1).

ninkai surengė karinį perversmą ir panaudojo masinius areštus, valymus ir cenzūrą, kad užgniaužtų opoziciją. Tokia taktika netrukus tapo kritikos objektu Europos Tarybos Parlamentinėje Asamblėjoje, tačiau Graikija ją pateisino kaip atsaką į tariamą komunistų perversmą ir leistinus nukrypimus pagal EŽTK 15 straipsnį. 1967 m. rugsėjį Danija, Norvegija, Švedija ir Nyderlandai pateikė skundus tuometinei Europos Žmogaus Teisių Komisijai prieš Graikijos chuntą dėl daugelio EŽTK straipsnių pažeidimo.

Graikijos Vyriausybė ginčijo Komisijos kompetenciją nagrinėti šį klausimą. Taip pat teigė, kad keliamas klausimas dėl vyriausybės statuso, t. y. demokratinė ji buvo ar ne, yra nacionalinės teisės klausimas ir neaktualus nagrinėjant EŽTK 15 straipsnio taikymą. Be to, Graikijos Vyriausybė pažymėjo, kad ji buvo pripažinta valstybių, pateikusių skundą, o nauja Konstitucija, parengta revoliucinės vyriausybės, buvo priimta tautos.²¹⁴ Skundą pateikusias valstybes teigė, kad revoliucinė vyriausybė negali naudotis EŽTK 15 straipsniu dėl nepaprastosios padėties, kurią jie patys ir sukėlė, kad pateisintų nukrypimus nuo išipareigojimų pagal EŽTK. Pareiškėjų vyriausybės taip pat pabrėžė, kad EŽTK 15 straipsnis yra suprojektuotas, kad apsaugotų „demokratiškai veikiančią valstybę su konstitucine vyriausybe“, todėl svarbu, ar „priemonės dėl nukrypimų buvo priimtos teisėtai paskirtos valdžios, siekiant apginti demokratines institucijas“²¹⁵.

Pareikšdama savo poziciją, Komisija pažymėjo, kad ji yra kompetentinga vertinti vyriausybių veiksmus taip pat ir išskirtinėse politinėse situacijose, tokiose kaip laikotarpis po revoliucijos. Kartu pabrėžiama, kad revoliucija iš Graikijos neatėmė jos teisių ir nepanaikino išipareigojimų pagal Konvenciją. Todėl Komisija pripažino, kad Graikijos revoliucinė vyriausybė turėjo teisę taikyti priemones dėl nukrypimų pagal EŽTK 15 straipsnį, jei straipsnyje numatytos sąlygos buvo įvykdytos.²¹⁶ Komisijos pasisakymas šiuo klausimu buvo lakoniškas, o pagrindinis dėmesys skirtas sąlygų pagal EŽTK 15 straipsnį vertinimui.

Įdomi situacija COVID-19 pandemijos metu susiklostė Jungtinėje Karalystėje. Nors ši nepateikė formalaus pranešimo dėl nukrypimų nuo išipareigojimų pagal EŽTK, 2020 m. kovo 25 d. teisėjas Haydenas savo sprendime byloje *BP v Surrey*

²¹⁴ *Greek case*, Nr. 3321/67 ir 3 kiti, Commission report of 5 November 1969, Yearbook12, 81 (1), 56–57 punktai.

²¹⁵ *Greek case*, Nr. 3321/67 ir 3 kiti, Commission report of 5 November 1969, Yearbook12, 81 (1), 58–59 punktai.

²¹⁶ *Greek case*, Nr. 3321/67 ir 3 kiti, Commission report of 5 November 1969, Yearbook12, 81 (1), 60 punktas.

County Council & Anor [2020] EWCOP 17²¹⁷ nusprendė Jungtinės Karalystės vardu nukrypti nuo EŽTK 5 straipsnio įsipareigojimų pagal Konvencijos 15 straipsnį. Į Anglijos ir Velso apsaugos teismą kreipėsi 83 metų kurčio senelio dukra, kuri norėjo pasiimti tėvą per karantiną į namus iš slaugos namų. Ministrui pirmininkui įvedus ribojamus, slaugos namai uždraudė bet kokius vizitus į juos. Pareiškime buvo teigiama, kad absoliutus lankymo draudimas yra neproporcingas šio asmens teisių pagal EŽTK 5 ir 8 straipsnį kartu su 14 straipsniu ribojimas. Teisėjas, nagrinėdamas bylas, nusprendė, kad būtina nukrypti nuo EŽTK 5 straipsnio įsipareigojimų remiantis EŽTK 15 straipsniu ir apie tai informuoti Europos Tarybą.

Martin²¹⁸ nuomone, idėja, kad bylą nagrinėjantis teisėjas gali teisiškai įpareigoti Jungtinę Karalystę, Europos Tarybai nusiųsdamas savo pagrindimą privatinės teisės byloje, kurioje vyriausybei nebuvo atstovaujama, yra absurdiška. Be to, Jungtinė Karalystė apima decentralizuotas Šiaurės Airijos ir Škotijos jurisdikcijas, o bylą nagrinėjantis teisėjas posėdžiavo Anglijos ir Velso apsaugos teisme. Jos nuomone, toks teisėjo pranešimas taip pat neatitiktų keliamų formalių reikalavimų pagal EŽTK 15 straipsnio 3 dalį. Ši situacija iškėlė klausimą dėl galimo teisminės valdžios vaidmens valstybėje skelbiant nepaprastąją padėtį. Iki šio tyrimo pabaigos (2021 m. gruodžio 31 d.) kol kas atsakymo į šį klausimą nebuvo.

Pastebėtina, kad tarptautinė taikomų priemonių, kuriomis nukrypstama nuo įsipareigojimų, kontrolė yra gana ribota, ypač tarptautinių teisminių ir kvaziteisminių institucijų. EŽTT, kaip ir dauguma kitų tarptautinių teisminių ar kvaziteisminių institucijų, dažniausiai veikia *post factum*, t. y. vertina priemones po to, kai jos jau įgyvendintos. EŽTT neturi galimybės vertinti priemonių, kuriomis nukrypstama nuo įsipareigojimų pagal Konvenciją, prieš jas įgyvendinant. Taikytų priemonių būtinumas ir proporcingumas yra vertinamas individualiai kiekvienoje byloje, kurioje peticija buvo pripažinta priimtina. Taip pat reikia nepamiršti, kad viena iš priimtimumo sąlygų, kreipiantis į EŽTT, reikalauja, kad pareiškėjai išnaudotų vidaus teisinės gynybos priemones. Dažnu atveju tai gali užtrukti ne vienus metus, o vėliau ir pats bylos nagrinėjimas EŽTT gali užsitęsti. Nors toliau 1.4 dalyje nagrinėjama pirmoji

²¹⁷ *BP v. Surrey County Council & Anor* [2020] EWCOP 17. 2020 m. kovo 25 d., <https://www.bailii.org/ew/cases/EWCOP/2020/17.html>.

²¹⁸ Stevie Martin, „A Domestic Court’s Attempt to Derogate from the ECHR on behalf of the United Kingdom: the implications of Covid-19 on judicial decision-making in the United Kingdom“. 9 April 2020, https://www.ejiltalk.org/a-domestic-courts-attempt-to-derogate-from-the-echr-on-behalf-of-the-united-kingdom-the-implications-of-covid-19-on-judicial-decision-making-in-the-united-kingdom/?utm_source=mailpoet&utm_medium=email&utm_campaign=ejil-tal.

EŽTT praktika, susijusi su pandemijos pasekmėmis, vis dėlto tikėtina, kad EŽTT turės galimybę pateikti savo poziciją dėl koronaviruso sukeltos pandemijos metu taikytų ribojančių priemonių tik praėjus gana ilgam laikui.²¹⁹

---

²¹⁹ Dovilė Gailiūtė-Janušonė, „Nukrypimai nuo įsipareigojimų pagal Europos žmogaus teisių konvenciją COVID-19 sukeltos pandemijos kontekste“, iš *Lietuvos teisė: esminiai pokyčiai*, I dalis: *COVID-19 pandemijos sprendimai: teisiniai, valdymo ir ekonominiai aspektai* (Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2020), 40–41.